

Η ΠΑΛΙΑ ΑΘΗΝΑ ΣΑΝΑΖΗ

Ραδιοφωνική έκπομπή διά
τὴν 13 Ἰουνίου 1971
ἡμέραν ΚΥΡΙΑΚΗΝ
καὶ ὥραν : 21.45- 22.15

Τὴν ἐκπομπὴν παρουσιάζουν ὁ ΚΩΣΤΑΣ ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ καὶ ὁ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ. Τραγουδοῦ ἡ ΚΛΕΙΩ ΔΕΝΑΡΔΟΥ.

119^α

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Καλοκαίρι Γιάννη μου ἀγαπητέ, καλοκαίρι μπήκε καὶ ὁ ἥλιος μὲ τὰ φλογοβόλα του. ἔρχισε νὰ τσουρουφλίξῃ τοὺς συμπολίτες καὶ τίς συμπολίτισσες ποὺ ξεκινᾶνε καὶ καταφεύγουν στὶς ἀκτές τοῦ Σραωνικοῦ, ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἕως τὸ Σούνιον γιὰ νὰ βουτήξουν στὴν δροσερὴ θάλασσα καὶ ν'ἀνακουφισθοῦν ἀπὸ τὴ ζέστη.

ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Αὐτὸ γίνεται σήμερα Δημήτρη μου, ποὺ ὑπάρχει ἡ εὐκολία τῆς μετακινήσεως μὲ τὸ αὐτοκίνητο καὶ τίς ρόδες. Στὰ παλιὰ ὄμως ἀθηναϊκὰ χρόνια τί γινότανε ; Ἦτανε δυνατόν νὰ πηγαίνουνε τόσο μακριὰ οἱ ἀθηναῖοι γιὰ θαλάσσια λουτρά ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ἀσφαλῶς ὄχι. οἱ περισσότεροὶ ἀθηναῖοι κατεβαίνανε στὸ Νέο Φάληρο, μερικοὶ, λιγώτεροι βέβαια προτιμοῦσανε τίς καμπίνες ποὺ ὑπῆρχαν στὶς Τζουτζιγιές καὶ ἀκόμη ὀλιγώτεροι, οἱ πιὸ θαρραλέοι τολμοῦσανε νὰ φτάσουνε ἕως τὸ Παλαιὸ Φάληρο, ὅπου ὑπῆρχαν κι'ἐκεῖ καμπίνες γιὰ ~~δουλοῦ~~ νὰ γδύνεται ὁ κόσμος.

ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἦτανε χωριστά οἱ ἀνδρικές καμπίνες ἀπὸ τίς γυναικεῖες ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ὅποτε λόγος νὰ γίνεται. Χωριστές ἦτανε οἱ καμπίνες τῶν γυναικῶν καὶ ἀρκετὰ μακριὰ, οἱ ἀνδρικές καμπίνες. Μεταξὺ τους, ὑπῆρχε ἡ περίφημη ἐξέδρα τοῦ Νέου Φαλήρου καὶ οἱ βάρκες τοῦ λιμεναρχεῖοι μὲ ναῦτες ποὺ περιπολοῦσα γιὰ ν'ἀπαγορεύουν τὴν ἐπικοινωνία τῶν λουομένων διαφορετικοῦ φύλου...

- ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Πρωτόγονη κατάσταση δηλαδή. Φαντάζομαι ότι πολλές φορές οι νέοι θα προσπαθούσαν να περάσουν στην απέναντι γυναικεία πλευρά.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Και πολλές φορές το καταφέρνανε, ξεγελώντας την βάρηα του λιμεναρχείου να φθάσουν στις γυναικείες καμπίνες. Τότε γινότανε κατακλυσμός και σάλος. Γυναικείες φωνές στριγγλίζανε: "Αντρας, άντρας... Ποῦ εἶναι τὸ λιμεναρχεῖο; "Εντρομες οἱ γυναῖκες τρέχανε να κρυφτοῦν στις καμπίνες τους. Και για ποῖο λόγο; Τί θα ἔβλεπε τὸ ἀνδρικό περίεργο βλέμμα;
- ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Ἀλήθεια, τί θα ἔβλεπε; Μὲ τὸν τρόπο πού ντυνόntonτουσαν οἱ γυναῖκες τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης στὸ λουτρό, δέν φαινότανε οὔτε πόντος ἀπὸ γυναικεία ἐπίδερμίδα.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Θυμῆσαι. Γιάγνω τί φορούσανε οἱ γυναῖκες τοῦ 1910 στὸ λουτρό; Θυμῆσαι πῶς ἦτανε τὸ μαγιὸ τοῦ λουτροῦ;
- ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Ποιὸ μαγιὸ; Πρῶτα πρῶτα μαγιὸ δέν ὑπῆρχε μὲ τὴν κυρία σημασία τῆς λέξεως ως μαγιὸ. Ὑπῆρχαν λουτρικά κοστούμια γιὰ τίς γυναῖκες, μπλουζα μὲ μανίκια κάτω ἀπὸ τὸν ἀγκῶνα καὶ ἀριετὰ μακρὰ ὑπῆρχαν πανταλόνια ἀπὸ τὸ ἴδιο ὕφασμα, τσίτι ἡ περιάλι, ~~αὐτὴ~~ μονόχρωμο μὲ βούλες λευκές, πού ἔφταναν κάτω ἀπὸ τὸ γόνατο ἐνῶ τὰ παπούτσια τοῦ λουτροῦ, μὲ τίς φαρδιές κορδέλλες ἐπάλυπταν ~~αὐτὴ~~ σχεδόν τίς γαμπες ἕως τὸ γόνατο. Τί ἔμενε φανερό; Τὸ κεφάλι, μὰ καὶ αὐτὸ φοροῦσε σιούφια πτυχωτὴ μὰ δαντέλλες πού ἐσκέπαζε ὄλα τὰ μαλλιά καὶ τὸν λαιμὸ ἀκόμη... Τί θα βλέπανε λοιπὸν οἱ τολμηροὶ πολυμβηταὶ πού ἀψηφούσανε τὴν βάρηα τοῦ λιμεναρχείου;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Τί βλέπανε, μᾶς τὸ λέει μ' ἓνα του τετράστιχο κάποιος σατυρικός τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης...
- ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Ὁ Σουρῆς;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ "Ὅχι, ὁ Σοφοιλῆς Καρύδης, ἓνας σατυρικός πού δέν εἶχε βέβαια τὴν δύναμι τοῦ Σουρῆ, μὰ πού μᾶς δίνει πολλές λεπτομέρειες τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης.

- ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Καί τί γράφει ὁ Σοφοκλῆς Καρύδης ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ὅριστε, διάβασε μόνος σου τό σχετικό τετράστιχο.
- ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ (Διαβάζει) Τά γυναικεῖα λουτριῶνά, δέν φαίνονται ξετσιπῶτα ἐπιμελῶς καλύπτουνε, χωρίς νά δείχνουν τίποτα ἀλλά τά κάνει τό νερό, στό σῶμα πολλητά κι' ἐνῶ δέν βλέπεις τίποτα, μαντεύεις ἀριετῶ.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Πολύ ὀλιγαριεῖς λοιπόν ἦτανε οἱ παλαιοί ἀθηναῖοι, πού ἀφηφούσανε τίς ἀπαγορεύσεις τοῦ λιμεναρχείου Πειραιῶς, γιά νά σπάσουν τό φράγμα τῆς ἡθικῆς καί νά φτάσουν στά γυναικεῖα λουτρά μόνο καί μόνο γιά νά δοῦνε τά λουτριῶνά κοστούμεια πολλημένα στό σῶμα καί νά μαντεύσουν τί κρυβότανε ἀπό κάτω...
- ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Μοῦ ἔλεγες κάποτε ὅτι ὁ Σουρῆς ἦτανε ταυτινώτατος ἐπισκέπτης τοῦ Νέου Θαλήρου, / συνηθισμένος θαμῶνας τοῦ Θαλήρου τῶ βράδυ.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ναι, ὅποιος ἀθηναῖος κατέβαινε στό Νέο Θαῆρο τό βράδυ, ἦτανε βέβαιος ὅτι σέ μιά γωνιά τοῦ Μεγάλου Ξενοδοχείου τοῦ Σταθμοῦ, σχεδόν ἀπέναντι στήν Ἐξέδρα, τήν περίφημη ἐξέδρα τοῦ Θαλήρου θά ἔβλεπε τόν Σουρῆ μέ τήν συντροφιά του, ν' ἀπολαμβάνη τόν μπάτη μέ τήν δροσιά του.
- ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Ἀσφαλῶς θά ἔκανε καί τά μπάνια του στό Θαῆρο ὁ Σουρῆς ἀφοῦ βρισπότανε κάθε μέρα ἐκεῖ.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ποιός ; Ὁ Σουρῆς ; Δέν εἶχε μπεῖ ποτέ του στήν θάλασσα, μά ποτέ σ' ὄλη του τήν ζωή, ἐνῶ ὁ ποθητής Γεώργιος Δροσίνης, πού ἦτανε φυσιολατρῆς ἀπό πεποίθησι, ἔκανε τά μπάνια του ταυτινώτατα στήν θάλασσα καί ἦτανε καί ἐπιδέξιός κολυμβητής. Σχετικῶς μάλιστα μ' αὐτήν τήν ὑπόθεσι τῶν λουτρῶν, εἶναι γνωστό κι' ἕνα καταπληκτικό ἀνέκδοτο, μιά πραγματική ἱστορία πού συνέβη στά 1890 στήν ἀκρογιαλιά τῆς Καστέλλας.
- ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Νομίζω πῶς τήν ἔχω διαβάσει αὐτήν τήν κωμικώτατη ἱστορία καί θά στήν διηγηθῶ ἐγώ.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Γιά νά δοῦμε.
- ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Νομίζω ὅτι κάποιος ἀπό τήν συντροφιά τοῦ Σουρῆ, κατοικοῦσε τό καλοκαίρι σ' ἕνα σπίτι στήν Καστέλλα.

- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ναι κι' αυτός ήτανε ο Δροσίνης, ο οποίος κάθε πρωί κατέβαινε στην ακρογιαλιά της Καστέλλας και έκανε τό θαλασσινό του λουτρό.
- ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Ναι, ναι. Κάποια μέρα ο Δροσίνης είχε προσκαλέσει δυό φίλους του αγαπημένους, τόν Κωστή Παλαμά και τόν Σουρή, στο έξοχικό του σπίτι της Καστέλλας να περάσουνε όλη τήν ήμέρα. Κατεβήκανε στην Καστέλλα ο Σουρή και ο Παλαμάς και ο Δροσίνης τούς ανέπτυξε τό πρόγραμμα της ήμέρας : θά πιούμε πρώτα τόν καφεδάκο μας, μέ παξιμαδάκια που έχει ζυξώσει ή γυναίκα μου και ύστερα θά κατεβούμε στην ακρογιαλιά να κάνουμε τό μπάνιο μας... έτσι δέν είναι ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ "Έτσι ακριβώς. Φυσικά έν μέρους Παλαμά και Σουρή, προεβλήθησαν βασικές αντιρρήσεις. Τί θά κάνουμε ; ρώτησε ο Σουρή, μπάνιο ;
- ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Ναι μπάνιο, αποκρίθηκε ο Δροσίνης. "Εγώ κάνω κάθε μέρα ένα λουτρό.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Στην θάλασσα ; ξαναρώτησε δύσπιστος ο Σουρή.
- ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Στην θάλασσα βέβαια, που άλλοθ ; Στα χορτάρια της Καστέλλας
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Βρέ Γιώργη, είπε πάλι ο Σουρή, γιατί να παραβαίνουμε τίς έντολές του 'Υψίστου ;
- ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ "Αναφέρει καμμιά έντολή ότι απαγορεύονται τά μπάνια ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Δέν αναφέρει τίποτε, μέ ο θεός έν τη σοφία του, έπλασε τά φάρια για να κολυμπάνε στο νερό και τούς ανθρώπους για να σεργιανίζουν στην στερηά. Είδες ποτέ σου φάρι να περπατάη στην στερηά ;
- ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ "Οχι βέβαια, είπε ο Δροσίνης.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Τότε γιατί ο άνθρωπος θά διεκδικήση τό υγρό βασίλειο των ίχθύων και θά μη στην θάλασσα να παραστήση τό μπαρμπούνι και την μαρίδα ; "Οχι Γιώργη μου, άσε τά όνειρά σου και εγώ δέν γίνομαι Σαλαμινομάχος...

ΓΙΑΝΝΙΑΗΣ 'Ο Δροσίνης επέμεινε. "Επεισε τόν Πελαμα καί σιγί σιγά έπεισε καί τόν Σουρη καί κατεβήκανε από τό σπίτι του στήν βραχώδη άερογιαλιά τής Κιστέλλας

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Κι'έδω αρχίζει τό γλέντι. 'Ο Δροσίνης γδύθηκε πίσω από κάποιον βράχο, φόρεσε τό πανταλονάκι του λουτρού καί μπλούμ... σαλτίρησε στήν θάλασσα. 'Ο Πελαμας μόλις τόν είδε, χωρίς κών νά γδυθη χωρίς κών νά συζητήση, πήρε τόν ρόμο καί γύρισε στό σπίτι...

ΓΙΑΝΝΙΑΗΣ 'Ο Σουρης στενόθυγε άμφίβολος καί δύσπιστος. Θώνιξε στόν Δροσίνη πού κολυμπουσε εκεί κοντά. Είναι βθειά ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Δέν βλέπεις ; "Ορθιος στέκομαι, πατάω καί τό νερό δέν μου φάνει ούτε στή μέση. Νά εγώ είμαι κοντός... παρετήρησε ό Σουρης...

ΓΙΑΝΝΙΑΗΣ Δέν είσαι καί τόσο κοντός. Γούσου καί έλα...

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Πάλω ρωτάει ό Σουρης : Μπάρς κι'είναι παγωμένη ;

ΓΙΑΝΝΙΑΗΣ Δέν είσαι καλά, τό νερό βράζει μέ τέτοιοι ηλιο.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Πραγματικά ό ηλιος έκλιγε. Καί ό Σουρης φάνηκε νά παίρνη τήν άπόφασι του λουτρού. Κάησε σ'ένα βραχάκι στήν άερογιαλιά καί έβγαλε τό ένα του παπουτσι καί τήν μία κάλτσα. Κρατήθηκε καλά από τόν βράχο καί τέντωσε τό πόδι του στήν όγρή επιφάνεια της θαλάσσης. Μόλις όμως ένοιωσε τήν φυσική ψυχρότητα του νερού, χωρίς νά πη λέξει, φόρεσε πάλι τήν κάλτσα του καί τό στιβάλι του καί γύρισε στό σπίτι...

ΓΙΑΝΝΙΑΗΣ Αυτή ήτνε ή μοναδική επαφή του Σουρη μέ τήν θάλασσα. Καί

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Καί έλεγε ύστερα στήν συντροφιά του : "Επεισε κι'εγώ ένα λουτρό μά ήτανε τόσο κρύα ή θάλασσα πού βγήκα άμέσως έξω...Βρέ νεύτη, τόν διέκονε ό Πελαμας, σέ είχα. Μόνο τό πόδι σου έβρεξες, τό ένα σου πόδι καί γύρισε πίσω. Καί ό Σουρης του άποκριθήκε : "Όταν πρόκειται ν'αγοράσωμε μέ χιλιάρα κρασί, τό πίνουμε όλο μονοκοπανιά για δουλειμή ; Πίνουμε δυό οάκτυλα για νά τοικιάσωμε άν είναι καλό. 'Εγώ δέν δουλίμασα μέ δυό οάκτυλα, μά μέ πέντε οάκτυλα άφου έβρεξα όλο μου τό πόδι..."

ΓΙΑΝΝΙΑΝΗΣ 'Θραΐα εΐναι αὐτὴ ἡ ἱστορία τοῦ Σουρη μὲ τὴν θάλασσα. 'Αεΐζει
νὰ τὴν ἐπισφρ γίσωμε μ' ἕνα παλαιό, πολὺ ~~παιδί~~ ἀθηναϊκό τρα-
γουδι. 'Αγάπησα θάλα νὰ ἔχω ζωὴ, ἀλλὰ ζωὴ οὐκ ἔχω... 'Η κλειώ
θά μας τό θυμίσῃ.

ΚΛΕΙΩ ΔΕΝΑΡΔΟΥ (μὲ συνο-εἶα πιάνου) 'Αγάπησα νὰ ἔχω ζωὴ
ἀλλὰ ζωὴ οὐκ ἔχω...

Κ.τ.λ.

ΓΙΑΝΝΙΑΝΗΣ "Ὅμως ἐπεινο ποὺ θὰ ἐνδιέφερε τοὺς ἱεροκτῆς μας ἀγαπητέ μου Δη-
μήτηρ, εἶναι νὰ λέγαμε πότε ἔρχισαν νὰ κατεβαίνουνε οἱ ἀθηναῖοι
στὶς ἰπτές τοῦ Σαρωνικοῦ γιὰ μπάνια καλοκαιρινά ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ "Ἐχομε περὶ ὅτι ἡ 'Αθήνα ἔγινε πρωτεύουσα τοῦ 'Ελληνικοῦ Κράτους
στὰ 1834. Δεν ἔπῃρχε τότε κανέναν δρόμος γιὰ νὰ κατεβαίνῃ ἀπὸ
τὴν 'Αθήνα, οὔτε στὶς κοντινὲς Τριτζίφιές. Οἱ ἀθηναῖοι οὐκ ἐξέ-
ρανε κἀν ὅτι μπορούσανε νὰ πάνουνε λουτρὰ στὴν θάλασσα καὶ τό
ἔμαθαν σὺν εἶσανε τὴν βασίλισσα 'Αμαλία, νὰ κατεβαίνῃ στὶς Τρι-
τζίφιές ἔφιππη μὲ τὴν ακολουθία της καὶ συνο-ευμένη ἀπὸ ἐφίπποι
χωροφύλακες ἕνα πρωτὶ τοῦ 'Ιουλίου στὰ 1836. 'Ἐκεῖ στὶς Τριτζί-
φιές, ἔπῃρχε κἀποιο παλαιὸ ἐρειπωμένο σπίτι. Τό κλεῖσανε πρόχε-
ρ μὲ σανίδια κα' αὐτὸ ἐχρησιμοποίησε ἡ 'Αμαλία καὶ οἱ κυρίες
της ακολουθίας της γιὰ ἀπουτήρια ἐνῶ οἱ χωροφύλακες, εἶχανε κ
νει κλειδὸ γύρω γύρω ἀπὸ τὸ ἐρεῖπιο, σὲ μεγάλη ἀπόστασι βέβαια
γιὰ νὰ μὴν περάσῃ κανέναν βέβηλος καὶ εἶδη τίς κυρίες μὲ ἀέε μα-
κρὰ λευκὰ τοὺς πουκέμισα νὰ μπαίνουν στὴν θάλασσα...

ΓΙΑΝΝΙΑΝΗΣ Καταλαβαίνω ὅτι αὐτὴ ἡ τολμηρὴ πραξίς της 'Αμαλίας θ' ἀνεστάτωσ
τὴν πρωτόγονη 'Αθήνα καὶ σιγά σιγά, μερικὲς ξυρῖες πρεσβευτων
καὶ ἕως δυὸ τρεῖς τολμηρὲς ἀθηναῖες νὰ πῆρχνε τὴν ἀπόφασιν νὰ
μιμηθουνε τὸ πρῶδειγμα

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι γύρω στὰ 1840, ἔδω καὶ ἑκατὸν τριάντα χρ
νια, ἔρχισαν καὶ οἱ λαϊκὲς γειτονιὲς νὰ κατεβαίνουνε στὶς Τριτζί-
φιές γιὰ λουτρό...

ΓΙΑΝΝΙΑΝΗΣ 'Απὸ ποῦ πηγάζεσανε ἀφου οὐδὲν ἔπῃρχε ; 'Αλλως τε οὔτε ἀμά-
ξια θὰ ἔπῃρχαν τότε.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ἡ λευόντουσαν δυὸ τρεῖς οἰκογένειες της ἑοίας γειτονίας καὶ νο
κλεῖσανε ἕνα κάρρο ποὺ οἰέσχιζε τὰ χωρῖα γιὰ νὰ φτάσῃ ἐκεῖ καὶ

- ΓΙΑΝΝΙΑΝΗΣ Τί περιπέτεια... Ένα κάρρο μέ άλλογο θά ήθελα τουλάχιστον δυό
 ύρες γιά νά φτάση στίς Πετιτζίριές κ' άλλες δυό γιά νά έπιστρέ-
 ψη... θά 'πρεπε νά παίρνουνε μαζί τους καί φαγητό οί λουόμενοι
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Όπως δήποτε παίρνανε φαγητό καί νταμιζάνες μέ νερό. Καί άμα
 φτάνανε, ό κερραγωγεύς, ό έραμπιτζής όπως τόν λέγανε τότε, εβ-
 ρισκε εβνι κρι νά πλύνη καί τό κάρρο του καί τό άλλογό του
 στην θάλασσα...
- ΓΙΑΝΝΙΑΝΗΣ Εξπες όμως Δημήτρη, οί άθηναίοι από τίς λαϊκές συνοικίες. Οί
 καλές οίκογένειες, που πηγαίνανε γιά μπάνια ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Στόν Πειραιά.
- ΓΙΑΝΝΙΑΝΗΣ Έκίηρχε σιδηρόδρομος τότε ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Όχι βέβαια, μέ δέν πηγαίνανε κάθε μέρα. Ποικιλιζανε σπίτια
 στόν Πειραιά όπου πηγαίνανε γιά παραθερισμό. Ηέ λάβης όπ'όχι
 σου Γιάννη, ότι ένα σπίτι τριών ή τεσσάρων δωματίων στόν Πει-
 ραιά νοικιαζότινε τότε γιά όλη τήν θερινή σαιζόν αντί οραχμών
 είκοσι έως τριάντα...
- ΓΙΑΝΝΙΑΝΗΣ Τόν μήνα ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Όχι, γιά τούς τρεις μήνες του καλοκαιριού. Κι'έκει κοντά στη
 Θρακτύδα καί στην Καστέλλα, κάποιος Πειραιώτης επιχειρηματίας
 κατεσκεύασε τίς πρώτες ξύλινες καμπίνες γιά τούς λουομένους
 καθώς κι'ένα ξύλινο ανακυνητήριο των λουομένων, μέ καφέ, νερό
 όροσερό σέ κινέτια Αιγίνης - τό οιεφήμιζε ατό - τσιτσιμπυρες
 καί λουκούμια. Κι'ατό τό ξέρομε από μία διαφήμιση πού όημοσε
 εύθημε σέ μία έφημερίδα στα 1842 ότι τό Ανακυνητήριο των λουο-
 μένων είναι πλέον κ τ ε σ τ ό ν καί θά προσφέρη ούσο τυρνάβο
 μία πεντάρα καί μετά μεζέ πολυτελους... μία δεκάρα !
- ΓΙΑΝΝΙΑΝΗΣ Η είσοδος στίς καμπίνες πόσο εκόστιζε ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Μία δεκάρα γιά τούς μεγάλους καί τά παιδιά κάτω τών πέντε έ-
 των οωρεάν. Ιότη ή τιμή ήτανε ή είσοδος γιά τίς καμπίνες. Ό-
 πως έξω από τίς καμπίνες, κόσμος καί κοσμάκης ειανε τά μπάνια
 του ~~δωρεάν~~ οίκογενειακώς, χωρίς είσιτήριο είσόδου.

ΓΙΑΝΝΙΑΝΗΣ Πέ άλλα λόγια, πρίν γίνουν τά λουτρά μ' τίς καρπίνες στό Πέο θάληρο, πρίν γίνουν καί του Παλαιου θάληρου τά λουτρά, ο Πειραιεύς εΐχε άποκτήσει τίς καρπίνες του. Έχει λοιπόν τά πρωτει ο Πειραιεύς στό θερινό αυτό όρόσιμα των Αθηναίων. Όμως πρί προχωρήσωμε σέ άλλες λεπτομέρειες, καλό θα ήτανε νά οικονόμε λίγο τήν φλυαρία μας μέ κ-νένα τραγουτι. Καί προτείνω ένα επίσης παλαιότατο τραγουτι τό : Φεύγεις, φεύγεις καί μ' άφήνεις...

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Συμφωνο άπόλυτα. Ή κολή μας φίλη καί συνεργάτις Κλειώ, θα μας τό θυμίση.

ΚΛΕΙΩ ΔΕΝΑΡΔΟΥ (μέ συνοδεία πιάνου) Φεύγεις, φεύγεις
καί μ' άφήνεις...
Κ.τ.λ. Κ.τ.λ.

ΓΙΑΝΝΙΑΝΗΣ Έμετρο που με παραξενεύει, είναι τό ενοίκιον που άνέφερες πρί από λίγο : Εΐκοσι μέ τριάντα δραχμές ενοίκιο για τρεις μήνες; Σάν πολύ λίγο δέν είναι ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Άρκει να σου πω Γιγιο, ότι γύρω στα 1880, ένας άθηναϊος έμαξας, εΐχε τόν σταυλο του στήν δόον Βύσσης άπέναντι στό ζαχαροπλαστειο Πευλίδη στήν Αγία Ειρήνη. Εΐχε τόν σταυλο καί στό κτίσμα από πάνω ένα καγιάτι μέ τέσσερα δωμάτια κι' επλήρωνε... πέντε δραχμές τόν μήνα, τίς όποιες πολλές φορές τύχαινε νά μήν τίς έχη καί του κίνανε δι-ριως έξόσεις του έμαξας. Ήτανε δύσπιστο λυ τά χρήματα Γιγιο, όγδόντα καί εκατό χρόνια πρίν. Ήτανε ή έποχή που τραγουδουσε ο κόσμος : Τρά λά λά - έγμινίρες καί κου κιά - κι έγμινές καλέσ ντομίτες - μιά δεκάρα ή δια.

ΓΙΑΝΝΙΑΝΗΣ Έχεις δίκαιο. Θυμάμαι κι' εγώ ένα σχετικό τραγουδάκι, ένα ρεφραίν μαλλον. Εΐχαν έπιβήνει τό βερύκοκο μιά έποχή καί τραγουδουσε ο κόσμος : Σαράντα τό βερύκοκο - ρίκο - ρίκο - ρίκο

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Τό θυμάμαι κι' εγώ. Εΐχανε ανεβει τά βερύκοκα σέ σαράντα λεπτά τήν δια από εΐκοσι που εΐχανε. Ή δεκάρα ήτανε μεγάλη όπόθεσι Γιγιο στα παλαιά χρόνια. Θυμήσου άλλο ένα τραγουτι : Λιμοκοντρος πέρασε καί βρηκε μιά δεκάρα - κι' από τήν πεύνα τήν πολλή τήν πηρε κουραμάνα. Μι' έ δεκάρα πουλιότανε μιά κουραμάνα όλόκληρη... Μι' έ δεκάρα ένα μοτζάμ καρβέλι ψωμί.

ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Πιάσαμε κυβέντα για τήν φτήνεια τῆς ἀσφαλῆ παληῆς ἐποχῆς καί ξεχάσαμε τό βασικό μας θέμα : τὰ θαλάσσια λουτρά.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ "Ἐχεις δίκαιο Γιάννο. "Ἄν θέλῃς νά ἐντοπίσωμε μέ χρονολογίες τήν ὑπόθεσι τῶν θαλασσίων λουτρῶν στήν Ἀθήνα, πρέπει νά βάλωμε δύο σταθμούς : 1835 ! Ἀρχίζει ἡ Ἀμαλία νά κἀνη μπάνια στίς Τσιτζίφιές. Περικές ξένες κυρίες, πρεσβευτῶν καί προξένων τήν μιμοῦνται. Οἱ ντόπιες κυρίες, δέν ἀποφασίζουν νά μποῦνε στήν θάλασσα. Ἴσως ἐλάχιστες τολμηρές παίρνουν τήν θαρραλέα ἀπόφασι.

ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Ὅμως μετά ἐέντε χρόνια, ὁ λαός - γύρω στά 1840 - κάνει ὁμαδικές καθόδους στίς Τσιτζίφιές, μέ τὰ κάρρα. Οἱ πλούσιοι ἀθηναῖοι νοικιάζουν σπίτια στόν Πειραιᾶ, στήν Καστέλλα καί στήν Φρεατύδα γιά νά βρίσκωνται κοντά στήν θάλασσα τό καλοκαῖρι καί νά βουτᾶνε πότε πότε στήν ὄροσιᾶ τοῦ Σαρωνικοῦ.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Καί φτάνομε σέ μιᾶ σημαδιακή χρονολογία : 1869, ἐδῶ κι' ἐκατόν δύο χρόνια. Τά θαλασσινά λουτρά τοῦ θαλήρουμαί τοῦ Πειραιῶς γίνονται ἀπότομα κοινή συνείδησις γιά τοὺς ἀθηναίους...

ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Νά γιατί στά 1869 ; Τί συνέβη τότε καί ἔρχισαν οἱ ἀθηναῖοι νά βουτᾶνε στήν θάλασσα ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ἐμεῖνο πού ἐμπόδιζε τοὺς ἀθηναίους νά πηγαίνουνε στήν θάλασσα γιά λουτρά, δέν ἦτανε μόνο ἡ δυσπιστία πρὸς τήν θάλασσα, ἀλλά κυρίως ἡ ἔλλειψις συγκοινωνίας. Στά 1869 λοιπόν...

ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Στάσου καί τό κατάλαβα. θυμήθηκα τήν χρονολογία. Στά 1869 γίνονται τὰ ἐγναύνια τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν Πειραιῶς. Ὑπῆρχε πλέον συγκοινωνία. Ἡ θάλασσα δέν ἀπεῖχε παρά ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας ἀπό τήν πρωτεύουσα...

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Μ' ὄλο πού ὁ σιδηρόδρομος τότε τοῦ Πειραιῶς ἦτανε ἀτμοκίνητος καί ὄχι ἠλεκτρικός. Ὁ κεντρικός του σταθμός, στήν Ἀθήνα βρισκότανε στό Θησεῖον πού ἦτανε σχεδόν τό κέντρον τῆς Ἀθήνας διότι ἡ πλατεῖα Ὁμονοίας, ὅπως ἔχομε πεῖ καί ἄλλοτε μόλις τότε ἔρχιζε νά σχηματίζεται.

- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ "Ας μὴν κατηγοροῦμε λοιπὸν τοὺς παλαιούς ἀθηναίους τοῦ πε-
ρασμένου αἰῶνος ὅτι φοβόντουσαν τὴν θάλασσα καὶ δὲν κίνανε
μπάνια. Δὲν εἶχανε τὸν τρόπο νὰ κατεβαίνουνε στὸ θάλαρο, για
τί τὰ ἀμάξια κοστίζανε πολὺ. Ἀλήθεια, ἔχομε καμμιά πληροφο-
ρία πόσο κοστίζε μιά διαδρομὴ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὸν Πειραιᾶ ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Πῶς δὲν ἔχομε ; Ὅριστε μιά ἀστυνομικὴ διαταγὴ τῆς 21 Ἰουλί-
ου 1859, Διάβασε ἐδῶ τί γράφει :
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Δι' ἀμαξαγῶγιον εἰς Πειραιᾶ καὶ μετ' ἐπιστροφῆς δραχμὰς τέσ-
σαρες καὶ πεντήκοντα. Δηλαδή, ὅσο εἶχε τὸ ἐνοίκιον ἐνὸς μη-
νὸς γιὰ ἓνα σπίτι, κοστίζε μιά διαδρομὴ ἕως τὸν Πειραιᾶ.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ "Ἔτσι εἶναι. Ὅμως νομίζω ὅτι πάλι παρασυρθήκαμε καὶ ξεχάσαμε
τὰ μουσικὰ μας διαλείμματα.
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Ναὶ καὶ ἤθελα νὰ σοῦ πῶ ὅτι καὶ ἕλλη μιά ἀκροάτρια ποῦ θέλει
κι' αὐτὴ νὰ μείνῃ ἀνώνυμη, μᾶς παρακαλεῖ νὰ θυμίσωμε ἓνα πα-
λαιὸ φραντσέζικο τραγοῦδι : Πούρ ἔν πέ ντ' ἀμούρ... Δὲν μπο-
ροῦμε νὰ τῆς χαλάσωμε τὸ χατήρι, νομίζω...
- ΚΛΕΙΩ ΔΕΝΑΡΔΟΥ (μὲ συνοδεία πιάνου) Μόνο λίγη ἀγάπη ἀληθινὴ...
Κ.τ.λ. Κ.τ.λ.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ "Ας ξαναγυρίσωμε στὸ θάλαρο Γιάγκο.
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ "Ας ξαναγυρίσωμε.
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Τί ἦτανε τότε τὸ θάλαρο Γιάγκο ; Ἕνας τόπος τελείως ἔρημος,
μὲ ἄσπρτα χωράφια ποῦ εἶχανε μοναχὸ τους στολίδι μερικὲς ἐλιές
καὶ ποῦ καὶ ποῦ κανένα ἀμπέλι.
- ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Σπίτι κανένα : οὔτε καλῦβι ;
- ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Τίποτε. Στί. Τσιτζίφιές, μερικοὶ φαράδες εἶχανε κἀτι φευτο-
κάλυβα καὶ ἴσως ἴσως ἓνα δυὸ κτισμένα μὲ πλῆθρες ἀγροτικὰ
σπιτάκια τοῦ ἐνὸς δωματίου. Μιά ξύλινη ἀράγια, ἐκεῖ ὅπου δε
καταλήγει σήμερα ἡ λεωφόρος Σουγγροῦ, διέθετε ξύλινα σκαμνιά
καὶ δυὸ τρία ξτοιμόροπα τραπέζια γιὰ τοὺς κυνηγοὺς ποῦ περ-

νούσαν ἀπ' ἐκεῖ καί καθόντουσαν νά φάνε καμμιά μαρίδα καί νά πλοῦνε λίγο κρᾶσι. Καί θ' ἀναρωτιέται κανεῖς : Γιατί τόση ἀδιαφορία τῶν ἀθηναίων στήν ἀπυρογιαλιά τοῦ Σαρωνικοῦ ;

ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Δέν εἶναι δύσκολη ἡ ἀπάντησις νομίζω. Ἡ ἔλλειψις κάθε συγκοινωνίας καί ἡ ἀνυπαρξία δρόμου. Πῶς νά διασχίσουν τὰ χωράφια μέ τ' ἀγριόχορτα καί τ' ἀγνάθια οἱ ἀθηναῖοι τοῦ 1850 καί 1860 ; Ποῦ τελείωνε τότε ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Στήν συνοικία Παυρυγιάννη...

ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Καί τό πολύ πολύ ὑπῆρχαν μερικᾶ σπίτια στήν Γαργαρέτα. Ἀλήθει ποῦ ὀφείλει αὐτό τό ὄνομα της ἡ συνοικία Γαργαρέτα ;

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ὁ Γαργαρέτας, παλαιός ἀθηναῖος ἀπό τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἀνόμη, εἶχε κτήματα σ' αὐτήν τήν περιοχή. Ὅποιος λοιπόν ἀγόραζε κανένα οἰκόπεδο κι' ἐκτιζε ἕνα σπίτι, ἔλεγε : Τό σπίτι μου ; Στοῦ Γαργαρέτα... καί ἔμεινε τό ὄνομα τῆς συνοικίας.

ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Κατάλαβα. Ὅπως λέμε σήμερα : στοῦ Λεβίδη, στήν Βλασαροῦ ἢ στοῦ Παπάγου ἢ στοῦ Φίξ. Οἱ συνοικίες παίρνουνε πολλές φορές ὀνόματα ἀπό τόν πρῶτο ἰδιοκτήτη τῆς περιοχῆς. Λοιπόν ξαναγυρίζομε στό Φάληρο.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Νομίζω πῶς δέν θά μᾶς πάρη ἡ ὥρα νά ποῦμε πολλά καί θά συνεχίσωμε τήν κουβέντα μας στήν προσεχῆ μας συνάντησι. Ὅπως δήποτε καταλήγομε σ' ἕνα ἀκριβές χρονολογικό σημεῖο : 1869 καί μάλιστα 27 Φεβρουαρίου 1869, γίνονται τὰ ἐγκαίνια τῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας Ἀθηνῶν Πειραιῶς.

ΓΙΑΝΝΙΑΔΗΣ Μέ σιδηρόδρομο ἀτμοκίνητο εἶπαμε. Κι' ἀπό τότε τό Φάληρο ἀρχίζει νά παίρνῃ ζωή... Γιά τήν ὥρα ἄς κλείσωμε εἴν συζήτησί μας μ' ἕνα εὖθυμο βάλς τοῦ 1900, τό περιλάλητο Φρου φροῦ...

ΚΛΕΙΩ ΔΕΝΑΡΔΟΥ (μέ συνοδεία πιάνου) Φροῦ φροῦ - Φρουῦ φροῦ
ἢ γυναικειά φοῦστα
Φροῦ φροῦ - Φρου φροῦ
ἀνάβει ὅλα τὰ γούστα...

Κ.τ.λ. Κ.τ.λ.

ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΗΣ Ἀγαπητέ μου Γιάννη πάλι πέρασε ἡ ὥρα μας καί πρέπει νά διακόψωμε... Ὁρεβουάρ λοιπόν γιά τήν ἐρχόμενη Κυριακή...